

એકમ

3

મનોજાતીય સમાયોજન (Psychosexual Adjustment)

લાંબા પ્રશ્નો :

પ્ર.1. પ્રેમ એટલે શું ? પ્રેમ પ્રત્યેનાં મનોવલણો સવિસ્તાર સમજાવો.

જ. પ્રસ્તાવના (Introduction) :

યાદ કરો, તમને પ્રેમ થયો છે ખરો? પહેલો પ્રેમ અને વરસાદ ભૂલાતા નથી.

‘પ્રેમ’ શબ્દથી તો આપણે સૌ પરિચિત જ છીએ. માતા-પિતા પ્રત્યે પ્રેમ, ભાઈ-બહેન પ્રત્યે પ્રેમ, પત્ની-પતિ વચ્ચે પ્રેમ, એમ અલગ અલગ રીતે પ્રેમ જોવા મળે છે. પ્રેમ વિના કોઈ વ્યક્તિ જીવી શકતું નથી. જ્યાં પ્રેમ હોય ત્યાં વ્યક્તિ ગમે તે કરવા તૈયાર થઈ જાય છે. પ્રેમી પ્રેમિકા માટે પહાડ પર ચઢી પુષ્પ લઈ આવે છે ! અરે, પોતાનો જાન પણ આપી દે છે ! પ્રેમમાં એકબીજાને મદદરૂપ થવાની સાચી લાગણી હોય છે. યાદ કરો શીરી-ફરહાદ, લયલા-મજનૂ, હીર-રાંઝાના કિસ્સા. પ્રેમ પ્રત્યેનાં મનોવલણોને પરિબળો પ્રભાવિત કરે છે. પ્રેમ એટલે શું તે જાણવું ખૂબ જરૂરી છે.

• પ્રેમ પ્રત્યેનાં મનોવલણો (Attitudes toward love) :

‘પ્રેમ’ શબ્દથી આપણે સૌ પરિચિત છીએ. માનવી પ્રેમનો ભૂખ્યો છે. પ્રેમ વિના કોઈ જીવી શકતું નથી. પ્રેમથી જ દુનિયા જીતાય છે. વ્યક્તિને એકબીજા પ્રત્યે પ્રેમ હોય તો તે ગમે તે કરવા તૈયાર થઈ જાય છે. પોતાના પતિનું ખૂન પણ પ્રેમમાં કરી નાંખે છે ! જોકે પ્રેમ એટલે શું તે

અંગે અલગ અલગ મંતવ્યો છે. પ્રેમની વ્યાખ્યા આપવી અઘરી છે. છતાં કેટલાક લેખકોએ આ અધરું કામ કર્યું છે. પ્રેમની કેટલીક વ્યાખ્યાઓ તેમણે આપેલી છે.

● પ્રેમનો અર્થ (Meaning of Love) :

સામાન્ય રીતે કહીએ તો પ્રેમ એટલે પોતાની સાથે કોઈ હંમેશાં માટે સાથે રહે તેવી ઈચ્છા. અમુક વ્યક્તિ વગર જીવી જ ન શકાય એવી ઉત્કટ લાગણી એટલે જ પ્રેમ. જેને પ્રેમ કરતા હોય તેને માટે ગમે તે કરવાની પ્રબળ ઈચ્છા અને કોઈને સુખી કરવાની ઈચ્છા એટલે જ પ્રેમ.

● વ્યાખ્યા :

1. “પ્રેમ એટલે સહાનુભૂતિ, સમર્પણ અથવા જવલંત લાગણીના લીધે અનુભવાતી પ્રબળ આત્મીયતા.” - વેબસ્ટર
2. ‘પ્રેમ’ શબ્દ ચિરંતન લગાવ (lasting affection) અને ‘ટૂંકજીવી રોમેન્ટિક આકર્ષણ’ (shorter lived romantic attachment) એમ બે અર્થમાં વપરાય છે.” - સોરેન્સન અને મામ

કેટલાક મનોવૈજ્ઞાનિકોના જણાવ્યા અનુસાર ‘પ્રેમ’ શબ્દ સંસ્કૃત ‘મુજ્યતિ’ શબ્દ પરથી ઊતરી આવેલો છે. જેનો અર્થ ‘તે ઈચ્છે છે’ તેવો થાય છે. જ્યારે કેટલાક મનોવૈજ્ઞાનિકોના મતે ‘પ્રેમ’ શબ્દ જર્મન શબ્દ ‘Lieben’ (લીબેન) પરથી ઊતરી આવેલો છે. જેનો અર્થ “ચાહવું” એવો થાય છે.

● સમજૂતી :

સોરેન્સન અને મામના મતે પ્રેમ શબ્દ ચિરંતન (ટકાઉ) સ્નેહના અર્થમાં વપરાય છે. સુખી લગ્નજીવન માટે ચિરંતન સ્નેહ ખૂબ જરૂરી છે.

ચિરંતન સ્નેહ એ ફક્ત જાતીયસંતોષ પર જ આધાર રાખતો નથી. આવો સ્નેહ કોઈ પણ બે વ્યક્તિ વચ્ચે હોઈ શકે છે. જે ઉંમરમાં સમાન ન પણ હોય, એક જાતિની ન હોય, વિજાતીય ન હોય તો પણ બે વ્યક્તિ વચ્ચે આવો સ્નેહ સંભવી શકે છે. સાચો પ્રેમ મૈત્રીભાવના આધારે થાય છે; જેમાં કોઈ બાબતની આશા રખાતી નથી. એકબીજાને મદદરૂપ થવાની સાચી લાગણી કે ભાવના હોય છે.

એકબીજાને પ્રેમ કરતાં વ્યક્તિઓ એકબીજાને પસંદ કરે છે, એકબીજાનાં સમાન રસ ધરાવે છે. તેઓ પરસ્પર સહાનુભૂતિ અને આકર્ષણ ધરાવે છે. તેઓ એકબીજાને સુખ આપવા માટે સતત પ્રયત્નશીલ હોય છે. લગ્નજીવનમાં પ્રેમમાં ચિરંતન લગાવ અને જાતીય આકર્ષણ બંને બાબતો હોય છે, છતાં તે રોમેન્ટિક પ્રેમ નથી. રોમેન્ટિક પ્રેમ છેતરામણો કે લોભામણો હોય છે. જેમાં ઉપરછલ્લું આકર્ષણ હોય છે. જેથી સમય જતાં આવો પ્રેમ ઘટી જાય છે. જ્યારે સાચો દાંપત્ય પ્રેમ પ્રથમ દૃષ્ટિનો નહીં, પરંતુ જીવનભર સાથ નિભાવવાનો હોય છે. જેમાં વિજાતીય બે વ્યક્તિઓ એકબીજાને ખૂબ ચાહતા હોય છે અને એકબીજાને ખુશ કરવા પ્રયત્નો કરે છે. આવો પ્રેમ એક અદ્ભુત અનુભવ હોય છે.

● પ્રેમ પ્રત્યેનાં મનોવલણો (Attitudes toward love) :

દરેક વ્યક્તિના પ્રેમ પ્રત્યેનાં મનોવલણો અલગ અલગ હોય છે. સોરેન્સન અને મામ સાચા પ્રેમ માટેની ત્રણ કસોટીઓ દર્શાવી છે, જે નીચે મુજબ છે :

1. સાચો પ્રેમ કરનાર (True love) વ્યક્તિ નાની-મોટી તકલીફોમાં એકબીજાને સતત મદદરૂપ બને છે. બંને વચ્ચેનું જાતીય આકર્ષણ એકબીજાને મદદરૂપ બનવાની સતત પ્રેરણા આપે છે.

2. સાચો પ્રેમ કરનાર વ્યક્તિ એકબીજાને ખુશ કરવા માટે જરૂરી વસ્તુઓ આપવા માટે એકસમાન રસ ધરાવશે.

3. સાચો પ્રેમ જીવનભર જોવા મળે છે. તે કદી પણ જૂનો થતો નથી, કે તેમાં વધઘટ થતી નથી.

લેહનર અને કુબેના મતે 'પ્રેમ' શબ્દ પતિ-પત્નીના પ્રેમના સંદર્ભમાં વપરાય ત્યારે તે વિવિધ મનોવલણો ધરાવે છે. એ જ શબ્દ 'પ્રેમ' માતા, પિતા, ભાઈ, દેશ, મિત્ર, જીવન વગેરે વિવિધ સંદર્ભોમાં વપરાય ત્યારે તેના અર્થનું ક્ષેત્ર વિસ્તૃત બની જાય છે.

એરિક ફોમના મતે સાચા પ્રેમમાં ચાર તત્ત્વો સમાવિષ્ટ છે, જે નીચે મુજબ છે :

- (1) સાચા પ્રેમમાં બંને વ્યક્તિ એકબીજાની સંભાળ રાખે છે. શારીરિક સંભાળનો પણ તેમાં સમાવેશ થાય છે.
- (2) સાચું પ્રેમયુક્ત વર્તન બીજા પ્રત્યેની જવાબદારી સ્વીકારે છે.
- (3) સાચા પ્રેમમાં સામેની વ્યક્તિ જેવી છે તેવી જ તેને સ્વીકારવામાં આવે છે. તેનું સન્માન કરવામાં આવે છે.
- (4) સાચા પ્રેમમાં સામેની વ્યક્તિને જેટલી બની શકે તેટલી સમજવામાં આવે છે. જેથી તેને બરાબર ઓળખી શકાય.

● પ્રેમ પ્રત્યેનાં મનોવલણો ઉપર અસરકર્તા પરિબળો :

લેહનર અને કુબે (1966) પ્રેમ પ્રત્યેનાં મનોવલણો ઉપર અસર કરતાં પરિબળો નીચે મુજબ દર્શાવ્યા છે :

1. મનોવૈજ્ઞાનિક પરિબળો
2. શારીરિક પરિબળો

(1) મનોવૈજ્ઞાનિક પરિબળો :

કોલકતામાં તો કોલેજમાં 'પ્રેમ' અંગેનો ખાસ અભ્યાસક્રમ પ્રેસિડન્ટ કોલેજમાં ચાલુ થયો છે. ત્યાં પ્રેમના પાઠ ભણાવાય છે.

દરેક વ્યક્તિમાં પ્રેમ પ્રત્યેનાં મનોવલણો અલગ અલગ જોવા મળે છે. દરેકની પ્રેમ આપવાની અને લેવાની રીત પણ અલગ અલગ હોય છે. તેમની પ્રેમની તાલીમ અને પ્રેમ અંગેના અનુભવો પણ અલગ અલગ હોય છે. પ્રેમ પ્રત્યેનાં મનોવલણો જન્મજાત હોતાં નથી, પરંતુ શીખેલાં હોય છે. જો વ્યક્તિ પોતાની જાતને પ્રેમ કરતી નહીં હોય તો તે બીજી વ્યક્તિને પ્રેમ કરી શકશે નહીં. આથી જ સ્વપ્રેમ કે આત્મપ્રેમ એ બીજા પ્રત્યેના પ્રેમનો પાયો છે. તેનાથી આપણાં મનોવલણો નક્કી થાય છે.

(2) શારીરિક પરિબળો :

આધુનિક સંશોધનો પ્રમાણે ડોપામીન નામના ચેતાવાહકમાંથી રસ ઝરે એટલે પ્રેમ થાય. બે જણ એકબીજાને નિહાળે એટલે ડોપામીનમાંથી રસ ઝરવાનું શરૂ થાય !

મનોવૈજ્ઞાનિક અને શારીરિક પરિબળો બંને એકબીજા સાથે ગાઢ રીતે સંકળાયેલા છે. જેમને અલગ કરી શકાતાં નથી. મનોજાતીય વિકાસના ત્રણ તબક્કાઓને મનોવિશ્લેષણની પરિભાષામાં નીચે મુજબ દર્શાવાય :

1. સ્વપ્રેમ કે આત્મપ્રેમ
2. સજાતીય પ્રેમ
3. વિજાતીય પ્રેમ.

મનોજાતીય વિકાસના પહેલા તબક્કાને 'શિશુ અવસ્થા' કહેવામાં આવતું. જેને મનોવિશ્લેષણની પરિભાષામાં 'સ્વપ્રેમ' કે આત્મપ્રેમ' કહેવામાં આવે છે. પોતાની જાતને જ પ્રેમ કરવો એટલે સ્વપ્રેમ.

મનોજાતીય વિકાસના બીજા તબક્કાને 'સુપુખ્તાવસ્થા' કહેવામાં આવતું. જેને મનોવિશ્લેષણની પરિભાષામાં 'સજાતીય પ્રેમ' કહેવામાં આવે છે.

મનોજાતીય વિકાસના ત્રીજા તબક્કાને 'પુખ્તાવસ્થા' કહેવામાં આવે છે. જેને મનોવિશ્લેષણની પરિભાષામાં 'વિજાતીય પ્રેમ'નો તબક્કો કહે છે.

'સ્વપ્રેમ'ના પ્રથમ તબક્કામાં બાળકને પોતાની જાત સાથે પ્રેમ હોય છે. તેને આનંદ પોતાના શરીરમાંથી પ્રાપ્ત થાય છે. અહીં બાળકને સજાતીય કે વિજાતીય વ્યક્તિ સાથે પ્રેમ હોતો નથી. તે કોઈ સાથે તાદાત્મ્યીકરણ સાધી શકતું નથી. એકલું એકલું જ રમે છે. જ્યારે તે મોટું થાય છે તેમ તેમ તે સજાતીય પાત્ર સાથે પ્રેમ કરે છે. તે સમવયસ્કો કે મિત્રો સાથે રહેવાનું પસંદ કરે છે. અહીં તે સજાતીય પ્રેમના તબક્કામાં પ્રવેશે છે. બાળકો મિત્રોનું જૂથ બનાવે છે. તેમની સાથે રહે છે, રમે છે. અહીં કોઈ વિજાતીય પાત્ર હોતું નથી. અહીં છોકરી છોકરીને પસંદ કરે છે, અને છોકરી છોકરાને પસંદ કરે છે. 'સજાતીય' તબક્કામાં જાતીયવૃત્તિ જોવા મળતી નથી. ત્યારબાદ શારીરિક રીતે પરિપક્વ થયેલું બાળક છેલ્લે વિજાતીય પ્રેમના ત્રીજા તબક્કામાં પ્રવેશે છે. જેમાં બાળકને વિજાતીય પાત્ર ગમે છે, તેની સાથે રહેવું ગમે છે, તેનો સહવાસ ગમે છે. વારંવાર યાદ આવે છે તે બેચેન બને છે. સ્ત્રીના દુપટ્ટા કે રેશમની રૂમાલ વિશે કેટલા બધાં ગીતો લખાયાં છે ! અહીં જાતીયવૃત્તિના લક્ષણો જોવા મળે છે. પોતાના મનગમતા ચોક્કસ વિજાતીય પાત્ર સાથે બાંધેલા જાતીય સંબંધમાંથી જાતીય આનંદ મળે છે. પ્રેમ અને જાતીય સંબંધના એકીકરણથી દાંપત્યજીવન સુખી બને છે.

ઉપસંહાર :

આમ, પ્રેમ એટલે પોતાની સાથે કોઈ કાયમ રહે તેવી ઝંખના. પ્રેમમાં ચિરંતન સ્નેહ અને રોમેન્ટિક આકર્ષણ જોવા મળે છે. પ્રેમ પ્રત્યેનાં મનોવલણો ઉપર મનોવૈજ્ઞાનિક પરિબળો અને શારીરિક પરિબળો અસર કરે છે. મનોવૈજ્ઞાનિક અને શારીરિક પરિબળો પરસ્પર ગાઢ રીતે સંકળાયેલા છે. શારીરિક પરિબળોમાં સ્વપ્રેમ, સજાતીય પ્રેમ અને વિજાતીય પ્રેમ એમ ત્રણ તબક્કા જોવા મળે છે.

પ્ર.2. જીવનસાથીની પસંદગીને અસર કરતાં પરિબળો સવિસ્તાર સમજાવો.

જ. પ્રસ્તાવના :

લગ્નજીવનમાં પ્રવેશતાં પહેલાં સાથીની પસંદગીનો પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થાય છે. યુવક કે યુવતી પોતાની મરજી મુજબ જીવનસાથી પસંદ કરે તે ઇચ્છનીય છે. પરંતુ હંમેશાં આવું બનતું નથી. સાથી પસંદ કરવાની સ્વતંત્રતા અને પરિસ્થિતિનો અભાવ પણ તેમાં જોવા મળે છે. માબાપની મરજી વગર લગ્ન ન કરી શકાય તેવી પરિસ્થિતિના લીધે પોતાની મરજીથી જીવનસાથીની પસંદગી થઈ શકતી નથી. જીવનસાથીની પસંદગી કરતી વખતે કેટલાક પરિબળો તેને અસર કરતા હોય છે. આ પરિબળો જાણવા જરૂરી છે.

જીવનસાથીની પસંદગીને અસર કરતાં પરિબળો (Factors in Mate Selection) :

જીવનસાથીની પસંદગી વખતે વિવિધ પ્રશ્નો ઊભા થાય છે. 'રોમેન્ટિક પ્રેમ' કે પ્રથમ દષ્ટિએ પ્રેમ' થી જીવનસાથી પસંદ કરવામાં આવે તો તેમનું લગ્નજીવન નિષ્ફળ જવાની સંભાવના વધે છે. રોમેન્ટિક

પ્રેમમાં ઓછા પરિચયે ગાઢ સંબંધો બંધાઈ જાય છે. સામાન્ય રીતે રોમેન્ટિક પ્રેમમાં સ્નેહ અને શારીરિક આકર્ષણનું તત્ત્વ પ્રબળ રીતે સંકળાયેલું હોય છે. આવા સંબંધોમાં ઉપરછલ્લું આકર્ષણ હોય છે. જેથી સમય આવ્યે ઊભરો શમી જાય છે. આથી લગ્નજીવન દુઃખી બની જાય છે. બ્રિટનના સંશોધકોના મતે પ્રેમ શરૂઆતના ચાર વર્ષ જ હોય છે. પછી તો 'તારે મારી જરૂર અને મારે તારી જરૂર' એવું હોય છે. રોમેન્ટિક પ્રેમની શરૂઆત નાટક, ચલચિત્રો, કાવ્યો, નવલકથા, ટેલિવિઝન, મોબાઈલ, વોટ્સ-અપ, ફેસબુક વગેરે સંદેશાવ્યવહારના માધ્યમો દ્વારા થઈ રહી છે. રોમેન્ટિક પ્રેમમાં એવું મનાય છે કે પ્રેમ જ સર્વેસર્વા છે, એ સિવાય બીજું કશું નથી. કેટલીકવાર રોમેન્ટિક પ્રેમ વ્યક્તિ પાસે લગ્નજીવન વિશેના ખોટા નિર્ણયો કરાવે છે. તેમાં મોહ, ઉત્તેજના અને અવાસ્તવિકતા હોય છે. સોરેન્સન અને મામ જણાવે છે કે રોમેન્ટિક પ્રેમ તર્કબુદ્ધિના દ્વાર બંધ કરી દે છે, જેથી જીવનસાથીની પસંદગી સાવ અવાસ્તવિક બની જાય છે. બાર્બર રે. રોમેન્ટિક પ્રેમને 'સ્વાદિષ્ટ ગાંડપણ' તરીકે ઓળખાવે છે.

લેહનર અને કુબે જીવનસાથીની પસંદગીને અસર કરતાં પરિબળો નીચે મુજબ દર્શાવે છે :

- (1) બહિર્લક્ષી પરિબળો
- (2) વ્યક્તિના અન્ય સાથેના સંબંધો
- (3) વ્યક્તિની જરૂરિયાતો અને ખાસિયતો
- (4) સોદાબાજી

(1) બહિર્લક્ષી પરિબલો (Impersonal Factors) :

જીવનસાથીની પસંદગીમાં વાતાવરણની વિશિષ્ટતા, સ્ત્રી-પુરુષની સંખ્યા, સામાજિક-આર્થિક પરિસ્થિતિ, જ્ઞાતિપ્રથા, વિસ્તાર વગેરે બાબતોનો સમાવેશ થાય છે. વર્તમાન સમયમાં સ્ત્રીઓ કરતાં અપરિણીત પુરુષોની સંખ્યા વધુ છે. હજાર પુરુષે માત્ર પુરુષ જેટલી જ સ્ત્રીઓ છે. બે-ચાર લાખ ખર્ચાને કન્યા મેળવવી પડે છે ! સ્ત્રીઓની સંખ્યા દરેક સમાજમાં ખૂબ જ ઘટી રહી છે. જેથી જીવનસાથીની પસંદગીમાં અછતનો પ્રશ્ન ઊભો થાય છે. આમ, સ્ત્રી-પુરુષના પ્રમાણમાં બહુ મોટી અસમતુલા સર્જતા જીવનસાથીની પસંદગીમાં મુશ્કેલી ઊભી થાય છે.

જીવનસાથીની પસંદગીમાં સામાજિક આર્થિક દરજ્જો કે પરિસ્થિતિ પણ મહત્વનો ભાગ ભજવે છે. દરેક વ્યક્તિ પોતાની સમકક્ષાનો કૌટુંબિક દરજ્જો ધરાવનાર જીવનસાથી પસંદ કરે છે. આ ઉપરાંત દરેક વ્યક્તિ પોતાના જૂથમાં કે સમાજમાં જ લગ્ન કરવા ઇચ્છે છે. એક જ જ્ઞાતિની વ્યક્તિઓમાં પણ સાથીની પસંદગી કરતી વખતે આર્થિક પરિસ્થિતિ લક્ષમાં લેવાય છે. પૈસાદાર કુટુંબની વ્યક્તિ પૈસાદાર સાથીની અને ગરીબ કુટુંબની વ્યક્તિ ગરીબ સાથીની પસંદગી કરે છે. જોકે આમાં અપવાદો હોવા છતાં સામાન્ય રીતે આવું વલણ જોવા મળે છે. જીવનસાથીની પસંદગીમાં બને ત્યાં સુધી સમાન રહેઠાણના વિસ્તાર કે નજીકના સ્થળેથી પસંદગીનો આગ્રહ વધુ રખાય છે. મુંબઈની છોકરી અમદાવાદ આવવા રાજી હોતી નથી. અમદાવાદના પાલડીની છોકરી નરોડા જવા તૈયાર નથી.

વ્યક્તિના સામાજિક સંબંધો જેમ વિસ્તૃત હોય તેમ તેને માટે જીવનસાથીની પસંદગીનો અવકાશ વધુ રહે છે. આમ, જીવનસાથીની પસંદગીનું ક્ષેત્ર વ્યાપક બન્યું છે. શહેરીકરણ અને ઔદ્યોગિક વિકાસ,

વાહનવ્યવહારની છૂટ, વ્યવસાયનું વિસ્તૃત ક્ષેત્ર, શિક્ષણક્ષેત્ર, મનોરંજનની જગ્યા કે ક્લબો, વગેરેને લીધે જીવનસાથીની પસંદગીનું ક્ષેત્ર ખૂબ જ વ્યાપક બની ગયું છે.

(2) વ્યક્તિના અન્ય સાથેના સંબંધો :

વ્યક્તિના અન્ય સાથેના સંબંધો એટલે આંતરવૈયક્તિક સંબંધો. આવા સંબંધોમાં વ્યક્તિના મા-બાપ સાથેના ભાવાત્મક સંબંધો, વ્યક્તિના કુટુંબીજનો અને સગાંવહાલાં સાથેના સંબંધો, મિત્રો સાથેનો સંબંધ મહત્વનો ભાગ ભજવે છે. કેટલાક તો કોલેજમાં જ જીવનસાથી શોધી લે છે ! કેટલાક પાડોશીને પસંદ કરે છે. જીવનસાથીની પસંદગીમાં આવો આંતરવૈયક્તિક સંબંધ અસર કરે છે. લગ્ન પ્રત્યેનાં મા-બાપનાં મનોવલણો, તેમણે ઉચ્ચારેલા લગ્નજીવન વિશેના અભિપ્રાયો, આદર્શ પતિ-પત્ની કોને કહેવા તે અંગેના મંતવ્યો વગેરે બાબતો જીવનસાથી અંગેની યુવક-યુવતીની કલ્પના ઘડવામાં જવાબદાર હોય છે. જે જીવનસાથીની પસંદ ઉપર અસર કરે છે.

બાળકનું તાદાત્મ્યીકરણ માતા કે પિતા બંનેમાંથી કોની સાથે વધારે છે તે બાબત સાથીની પસંદગીમાં અસર કરે છે. માતા સાથે તાદાત્મ્યીકરણ ધરાવનાર યુવતીને પિતા આક્રમક હશે તો તે પિતા જેવી ખાસિયતો ધરાવનાર વ્યક્તિને પસંદ કરશે નહીં. જ્યારે પિતા સાથે તાદાત્મ્યીકરણ ધરાવનાર યુવતી જીવનસાથીની પસંદગીમાં પિતા જેવી વ્યક્તિને પસંદ કરશે. છોકરીઓ પોતાના પ્રેમાળ પિતા જેવા દેખાતા છોકરાને પતિ તરીકે વિશેષ પસંદ કરે છે.

શરમાળ વ્યક્તિઓ બીજા સાથે સહેલાઈથી ભળી શકતા ન હોવાથી જીવનસાથી પસંદગી વખતે તેઓ મૂંઝવણ અનુભવી શકે છે. સામાજિક

વિકાસ દરમિયાન વ્યક્તિને બીજી વ્યક્તિઓ તરફથી થતા અનુભવો સાથીની પસંદગીની પ્રક્રિયાને અસર કરે છે. અભ્યાસોમાં જોવા મળ્યું છે કે માતા-પિતા અને બાળકોના સંબંધો ઉપર દામ્પત્યજીવનના સમાયોજનનો આધાર છે. જો માતા-પિતાનું લગ્નજીવન સુખી અને સમાયોજિત હશે તો તેમના બાળકોનું લગ્નજીવન સુખી થવાની સંભાવના રહે છે. આ માટે પતિ-પત્ની બંને એકબીજાને સારી રીતે સમજે તે જરૂરી છે.

(3) વ્યક્તિની જરૂરિયાતો અને ખાસિયતો :

વ્યક્તિની કેટલીક જરૂરિયાતો બીજી વ્યક્તિ સાથેના સંબંધોથી સંતોષાતી હોય છે. વીન્યના મતે જીવનસાથીની પસંદગી વખતે વ્યક્તિ પૂરક જરૂરિયાતો શોધે છે. એટલે કે પોતાનામાં ખૂટતી જરૂરિયાતો બીજામાં હોય જેનાથી તેને સંતોષ પ્રાપ્ત થતો હોય તેવી વ્યક્તિને સાથી બનાવવા માટે વ્યક્તિ પ્રેરાય છે. ગરીબ છોકરી પૈસાદારને પતિ તરીકે પસંદ કરે ! શ્યામ છોકરી ગોરા યુવકની પસંદગી કરે. કેટલીકવાર આક્રમક વ્યક્તિત્વ ધરાવનાર યુવક નમ્ર અને શાંત સ્ત્રીને પસંદ કરે છે. આમ, પતિ-પત્નીની જરૂરિયાતો એકબીજાને પૂરક હોય તો લગ્નજીવન સુખી બને છે. જોકે એનો મતલબ એવો નથી કે સમાન જરૂરિયાતવાળા વ્યક્તિ લગ્નજીવનમાં સુખી ન થાય.

વ્યક્તિની જરૂરિયાતો જીવનભર એકસમાન હોતી નથી. આથી જીવનસાથીની પસંદગી વખતે વ્યક્તિ સૌથી વધુ કઈ જરૂરિયાતોનો સંતોષ ઈચ્છે છે તે બાબત મહત્વની છે.

જીવનસાથીની પસંદગીમાં વ્યક્તિની અંગત ખાસિયત પણ અસર કરે છે. જેમાં આવેગાત્મક પરિપક્વતા એ અગત્યની ખાસિયત છે, જે પતિ-પત્નીમાં હોય તો તેમનું લગ્નજીવન સુખી બને છે, પરિપક્વતા

એટલે ઉંમર પ્રમાણેનું વર્તન. જો આવેગાત્મક પરિપક્વતાનો અભાવ હોય તો લગ્નજીવનમાં ભંગાણ પડવાની શક્યતા રહે છે.

પતિ-પત્નીની અંગત જરૂરિયાતો કે ધ્યેયો જીવનસાથીની પસંદગીને અસર કરે છે.

(4) સોદાબાજી :

ગુડે નામનો સંશોધક દર્શાવે છે કે જીવનસાથીની પસંદગીની પ્રક્રિયા સોદાબાજી પર આધારિત છે. જેમ બજારમાં વસ્તીની ખરીદી વખતે માલ કેટલો કિંમતી છે માલ વધારે પ્રમાણમાં છે કે ઓછા પ્રમાણમાં, તેની માંગ કેવી છે વગેરે. બાબતો દ્વારા સોદાબાજી થાય છે. જીવનસાથીની પસંદગી વખતે પણ મૂરતિયો કેવો છે, ભણેલો છે કે નહીં, પૈસાદાર છે કે નહીં, કુટુંબની સામાજિક પ્રતિષ્ઠા કેવી છે, વગેરે બાબતો તપાસવામાં આવે છે. આ રીતે માતા-પિતા પોતાની પુત્રીના લગ્ન માટે સોદો બરાબર છે કે નહીં તે વિચારાય છે. સ્ત્રીનું વર્ચસ્વ હોય કે અછત હોય તેવા સમાજમાં સ્ત્રીના પક્ષના સોદાબાજી કરે છે. હવે તો છોકરીનો પિતા પૈસા માગે છે! પુરુષની અછતવાળા દેશમાં પુરુષના માતા-પિતા સોદાબાજી કરે છે. લગ્નની સોદાબાજીમાં આર્થિક, સામાજિક, કૌટુંબિક એમ બધાં પાસાંની તુલનાત્મક કિંમત વિચારાય છે.

● ઉપસંહાર :

આમ, જીવનસાથીની પસંદગી વખતે ખૂબ જ ધ્યાન રાખવું પડે છે. જેથી લગ્નજીવન સુખી બને. જીવનસાથીની પસંદગીને બહિર્લક્ષી પરિબળો, આંતરવૈયક્તિક સંબંધો કે અન્ય સાથેના સંબંધો, વ્યક્તિની જરૂરિયાતો અને ખાસિયતો, સોદાબાજી જેવા પરિબળો અસર કરે છે. આ પરિબળો ધ્યાનમાં રાખીને યોગ્ય જીવનસાથી પસંદ કરવો જોઈએ.

૫.૩. લગ્નમાં મનોજાતીય સંબંધો વિશે સવિસ્તાર માહિતી આપો.

૧. પ્રસ્તાવના :

લગ્નમાં મનોજાતીય સંબંધો ખૂબ જરૂરી છે. લગ્ન માટે જાતીય સંતોષ હોવો જરૂરી છે. જેનાથી પતિ-પત્ની વચ્ચે પ્રેમ વધે છે અને વંશવેલો આગળ વધે છે. જો પતિ-પત્ની વચ્ચેના જાતીય સંબંધો પ્રતિઅનુકૂલિત હશે તો લગ્નજીવનમાં સંઘર્ષો ઊભા થશે. આથી પતિ-પત્નીએ એકબીજાને સમજી મતભેદ ઊભા ન થાય તેનું ધ્યાન રાખવું જોઈએ.

• લગ્નમાં મનોજાતીય સંબંધો (Psychosexual Relationships in Marriages) :

સુખી લગ્નજીવન માટે જાતીય સંતોષનો ફાળો કેટલો છે તે અંગે મતભેદ છે. લગ્નજીવનમાં થતા પ્રતિઅનુકૂલન માટે જાતીય અસંતોષને જવાબદાર માનવામાં આવે છે. જાતીય અસંતોષ પરિણીત જીવનને અસ્થિર બનાવે છે તેવું ચિકિત્સાત્મક અભ્યાસો દર્શાવે છે. તેની વિરુદ્ધમાં કેટલાક મનોવૈજ્ઞાનિકો જણાવે છે કે પતિ-પત્ની વચ્ચે સ્વભાવનો મેળ હોય નહીં અને સામાજિક વ્યવહાર અસંતોષકારક હોય તો તેને લીધે થોડા જાતીય અસંતોષને અતિશયોક્તિભર્યું સ્થાન અપાય છે. એ જ યુગલ બીજી રીતે એકબીજા સાથે અનુકૂલિત હોય તો જાતીય સંતોષ ઓછો હોવા છતાં લગ્નમાં સુખી હોય તેવું પણ જોવા મળે છે. પ્રેમ હોય તો બાકીનું બધું ચલાવી લેવાય.

લગ્નજીવનમાં જાતીય સંતોષ જરૂરી છે. જોકે તેનો અર્થ એવો નથી કે જાતીય સમાગમ વધુ તેમ લગ્ન વધારે સુખી. જાતીય સમાગમની સંખ્યાને સારા અનુકૂલન સાથે જોડવાના પ્રયાસોને ટેકો મળતો નથી.

જાતીય સમાગમની સંખ્યા કરતા તેમાંથી પ્રાપ્ત થતા સંતોષને વધુ મહત્ત્વ અપાય છે. દરેક યુગલે જાતીય સંતોષનો વિચાર પોતાના સંદર્ભમાં કરવાનો હોય છે. લગ્નની શરૂમાં જાતીય સમાગમની સંખ્યા વધુ હોય છે. 70 વર્ષે મહિને એક વાર સમાગમ થતો જોવા મળે. યુવક-યુવતીની જાતીય તીવ્રતાના સંદર્ભમાં જાતીય વર્તનનો વિચાર કરવાથી અનુકૂલન સાધવું સરળ બને છે.

જાતીય સંતોષ પ્રાપ્ત કરવાની જરૂરિયાત આધુનિક લગ્નો માટે વધુ જરૂરી બન્યા છે. જાતીય સમાગમની જરૂરિયાત વિશે સ્પષ્ટ સંતોષ કે અસંતોષ વ્યક્ત કરનાર સ્ત્રીઓની સંખ્યા નોંધપાત્ર રીતે વધી છે. જાતીય સમાગમ પ્રત્યે બદલાયેલા મનોવલણને લીધે સ્ત્રી-પુરુષ વચ્ચેના સમાન હકોના વાતાવરણમાં સ્ત્રીઓ તરફથી જાતીય સંતોષ માટેની માંગ નિખાલસ બની છે. જાતીય વૃત્તિ પ્રત્યે બદલાયેલા મનોવલણને લીધે સ્ત્રી-પુરુષના જાતીય વર્તનનો અભ્યાસ વધારે મુક્ત બન્યો છે. જાતીય અસંતોષને અતિશયોક્તિભર્યું સ્થાન આપવું જોઈએ નહીં. છતાં જાતીય સંતોષ મેળવવાની દિશામાં પ્રયાસો કરવામાં કોઈ બેદરકારી રાખવી જોઈએ નહીં. જાતીય સમાગમ લગ્નજીવનનું એક મહત્ત્વનું અંગ હોવાથી ઘણાં યુગલો તેમાં સંતોષ પ્રાપ્ત ના થાય તો પ્રતિઅનુકૂલિત બની શકે છે. જાતીય અસંતોષના લીધે નાના-મોટા સંઘર્ષો કે ભગ્નાશા પેદા થવાની શક્યતા વધી જાય છે. ટર્મેનના અભ્યાસ મુજબ સુખી લગ્નજીવન માટે જાતીય સંતોષ વધુ અને દુઃખી લગ્નજીવન માટે જાતીય અસંતોષ વધુ જવાબદાર હતો.

પતિ-પત્ની જાતીય અસંતોષ ધરાવતા હોય તે માટે અનેક કારણો જવાબદાર છે. જેમ કે બેમાંથી એકની જાતીય પ્રવૃત્તિ વધુ પ્રબળ અને

બીજી વ્યક્તિની જાતીય વૃત્તિ ઠંડી હોય તો જાતીય અસંતોષ ઊભો થાય. લગ્નજીવનમાં પતિ-પત્ની બંનેને જાતીય સંતોષ પ્રાપ્ત થવો જરૂરી છે. સામાન્ય રીતે પુરુષને સ્ત્રી કરતાં ઝડપી જાતીય સંતોષ પ્રાપ્ત થાય છે. જોકે જ્યાં સુધી સ્ત્રીને જાતીય સંતોષ ન મળે ત્યાં સુધી જાતીય સમાગમ ચાલુ રાખવો જોઈએ. જાતીય સંતોષની બાબતમાં પતિ-પત્ની બંને એકબીજાના પૂરક છે. તેઓ એકબીજા માટે સંઘર્ષ ઊભાં કરનાર નથી. બંનેએ પરસ્પર સમાયોજન સાધવાના પ્રયત્નો કરવા જોઈએ. જાતીય પ્રશ્નોને ઉકેલવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. જાતીય બાબતોને અસર કરતાં પરિબળોને વધુ સારી રીતે સમજવાની કોશિશ કરવી જોઈએ.

• ઉપસંહાર :

આમ, સુખી લગ્નજીવન માટે જાતીય સંતોષ પ્રાપ્ત થવો જરૂરી છે. કેટલી વાર જાતીય સમાગમ કરીએ તે બાબત અગત્યની નથી, પરંતુ સમાગમમાં બંનેને જાતીય સંતોષ પ્રાપ્ત થાય તે જરૂરી છે. પતિ-પત્ની વચ્ચેના જાતીય અસંતોષ માટે કેટલાક કારણો જવાબદાર છે. જાતીય સમાગમ લગ્નજીવનનું મહત્વનું અંગ હોવાથી ઘણાં યુગલો તેમાં સંતોષ ન મળે તો પ્રતિઅનુકૂલિત બની શકે છે. જોકે પતિ-પત્ની બંનેએ પરસ્પર સમાયોજન સાધવાના પ્રયત્નો કરવા જોઈએ.

પ્ર.4. કેટલાક લોકો શા માટે લગ્ન કરતા નથી ? તે સવિસ્તાર સમજાવો.

૪. પ્રસ્તાવના :

દરેક વ્યક્તિ જીવનમાં લગ્ન કરવા ઈચ્છતી જ હોય છે. છેલ્લે તો પરણવાની ના પાડનાર ભલભલા પરણી જતા હોય છે ! લગ્નથી તેઓની મનોવૈજ્ઞાનિક જરૂરિયાતો સંતોષાય છે. આમ છતાં કેટલાક લોકો એવા છે

જે લગ્ન કરવા ઈચ્છતા નથી. અટલબિહારી બાજપાઈ, નરેન્દ્ર મોદી કે આદિલ મનસુરી અપરિણીત છે. આ માટે કેટલાક કારણો જવાબદાર છે. જેમકે પોતાની અપેક્ષા મુજબનું પાત્ર ન મળે, માતા-પિતાનું લગ્નજીવન કંકાશયુક્ત હોય, પ્રેમી પાત્ર ન મળે, સ્વતંત્રતા ગુમાવવાની બીક હોય, યુવક-યુવતીની અછત હોય, વગેરે. આવા અનેક કારણોને લીધે કેટલાક લોકો લગ્ન કરતા નથી.

- કેટલાક લોકો શા માટે લગ્ન કરતાં નથી ? (Why some people do not marry ?) :

દરેક વ્યક્તિ લગ્ન કરવા ઈચ્છતી હોય છે. લગ્ન કરવા એ વ્યક્તિની જીવશાસ્ત્રીય જરૂરિયાત છે. સામાન્ય રીતે અભ્યાસ પૂર્ણ કર્યા પછી વ્યક્તિ વ્યાવસાયિક જીવન સાથે લગ્નજીવનની શરૂઆત કરે છે. લગ્ન કરવાથી જાતીય સંતોષ પ્રાપ્ત થાય છે. મનોવૈજ્ઞાનિક જરૂરિયાતો જેવી કે પ્રેમ, સહાનુભૂતિ, સલામતી વગેરે સંતોષવા માટે લગ્ન જરૂરી છે. વિશ્વની સાત અબજની વસ્તીમાં કોઈ તમારું હોય તે જરૂરી નથી ? લગ્ન દ્વારા આર્થિક સલામતી પ્રાપ્ત થાય છે. આમ, લગ્ન કરવાના જેવા કારણો છે તેમ લગ્ન નહીં કરવાના કેટલાક કારણો છે. જે નીચે મુજબ છે :

1. લગ્ન કરવા માટેના વ્યક્તિગત અને મનોવૈજ્ઞાનિક કારણો અલગ અલગ છે. પ્રિય પાત્ર સાથે લગ્ન કરવાનો કોલ અપાયા પછી તે પાત્રનું અવસાન થાય તો તે વ્યક્તિ માટે ફરીથી લગ્ન કરવાનો વિચાર મુશ્કેલ બને છે. આવેગાત્મક આઘાતને લીધે વ્યક્તિ જીવનપર્યંત સુધી લગ્ન કરતી નથી.
2. માતા-પિતાનું લગ્નજીવન ખૂબ જ કંકાશયુક્ત હોય, માતા-પિતાની ઈચ્છાઓ પ્રત્યે તીવ્ર નિષેધાત્મક વલણ હોય, ભાવિ પત્ની-પતિ આવા જ મળશે

- તેવી બીકના લીધે પણ કેટલાક લોકો અપરિણીત રહે છે. માતા-પિતાના દરરોજના ઝઘડા જોનાર યુવક પરણવા તૈયાર થશે ખરો ?
3. કેટલાક લોકો લગ્ન કરવા ઈચ્છતા હોય, પરંતુ બાહ્ય પરિબલોને પ્રતિકૂળતાને લીધે લગ્ન કરી શકતા નથી. જેમ કે યુદ્ધના કારણે યુવાન પુરુષો વધુ પ્રમાણમાં મરી ગયા હોય, સ્ત્રી કે પુરુષની અછત હોય, બંને જાતિ વચ્ચે મોટો સંખ્યાભેદ હોય ત્યારે કેટલાકને લગ્ન કર્યા વગર રહેવું પડતું હોય છે. રશિયા નામના દેશમાં આવું થયું હતું.
 4. કેટલાક કેટલીક બીક કે ડરના કારણે કુંવારા રહેતા હોય છે. તેઓ “બીજાને આકર્ષવા કે જાતીય સંતોષ આપવામાં પોતે નિષ્ફળ જશે” એમ માની કેટલાક લોકો લઘુતાભાવથી પીડાતા હોય છે. આથી તેઓ અપરિણીત રહે છે.
 5. લગ્ન પછી આઝાદી જતી રહેશે તેવી બીકના કારણે પણ કેટલાક લોકો લગ્ન કરતા નથી. લગ્ન પછી પત્ની, બાળકો અને સમસ્ત કુટુંબની જવાબદારી આવતી હોવાથી પહેલાં જેવી સ્વતંત્રતા મળતી નથી. આથી સ્વતંત્રતાપ્રેમી યુવક-યુવતી લગ્ન ન કરે તેવું જોવા મળે છે. એક હજાર પુરુષોએ 934 જેટલી છોકરીઓ હોય તો યુવક કુંવારો રહી જાય છે !
 6. વ્યક્તિ પોતાના જીવનસાથી પાસેથી ખૂબ જ ઊંચી અપેક્ષાઓ રાખતો હોય તેવો જીવનસાથી ન મળે તો તેઓ લગ્ન કરવાનું માંડી વાળે છે. બધાંને પૂર્ણ પુરુષ કે પૂર્ણ સ્ત્રી મળે ખરી ?
 7. કેટલીકવાર માતા-પિતા સમાન આર્થિક અને સામાજિક દરજ્જાવાળા કુટુંબમાં જ પોતાના સંતાનોને પરણવાનો આગ્રહ રાખે છે. એવા સમયે સંતાનો પોતાના કુટુંબના દરજ્જાથી નીચા દરજ્જાની છોકરી કે છોકરો પસંદ કરે તે માતા-પિતાને ગમતું નથી. આવા સમયે સંતાનો અને માતા-

- પિતા વચ્ચે સંઘર્ષ ઊભો થાય છે. જેના કારણે વ્યક્તિ લગ્ન કરવાનું માંડી વાળે છે.
8. જો વ્યક્તિ લગ્નજીવનની જવાબદારી ઉપાડવા તૈયાર ન હોય તો તેને પરણવાની ઈચ્છા થતી નથી. લગ્ન એ ફૂલની શય્યા નથી. તેમાં વિવિધ જવાબદારીઓ હોય છે. ફીઝ, ટી.વી., એ.સી., મકાન, એશ-આરામની જરૂરત હોય છે. આથી પલાયનવૃત્તિ ધરાવતી વ્યક્તિ આવી જવાબદારીથી દૂર ભાગે છે. તેથી તે લગ્ન કરતા નથી. કેટલાક તો સંન્યાસી બની જાય છે.
9. કેટલીક વાર સંતાનો માતા-પિતા સાથે અતિશય તાદાત્મ્ય ધરાવતા હોય છે. આથી તેઓ માતા-પિતાની જેવી જ વ્યક્તિ સાથે લગ્ન કરવાની જીદ કરે છે. આથી આવું પાત્ર ન મળે તો તેઓને આજીવન કુંવારા રહેવાનો વારો આવે છે. પોતાના માતા-પિતા જેવું પાત્ર શોધવાનું મુશ્કેલ બની જાય છે. આથી તેઓ લગ્ન કરતા નથી.

● ઉપસંહાર :

આમ, વ્યક્તિ વિવિધ કારણોસર લગ્ન કરવા ઈચ્છતી નથી. જેમકે પ્રેમી પાત્ર ન મળવું, સ્વતંત્રતા ગુમાવી પડે, લઘુતાગ્રંથિથી પીડાતી હોય, સ્ત્રી-પુરુષની અછત હોય, લગ્નજીવનની જવાબદારી ઉપાડવાનો અભાવ, પોતાના આદર્શો મુજબ પાત્ર ન મળવું, માતા-પિતાનું દુઃખી અને સંઘર્ષમય જીવન હોય, વગેરે જેવા કારણોથી વ્યક્તિ લગ્ન કરવાનું માંડી વાળે છે.

• એક-બે વાક્યમાં જવાબ આપો.

(1) વેબસ્ટરે આપેલી પ્રેમની વ્યાખ્યા જણાવો.

જ. “પ્રેમ એટલે સહાનુભૂતિ, સમર્પણ અથવા જ્વલંત લાગણીના લીધે અનુભવાતી પ્રબળ આત્મીયતા.”

(2) સોરેન્સન અને મામે આપેલી પ્રેમની વ્યાખ્યા જણાવો.

જ. “પ્રેમ શબ્દ ચિરંતન સ્નેહ (lasting affection) અને ટૂંકજીવી રોમેન્ટિક આકર્ષણ (shorter lived romantic attachment) એમ બે અર્થમાં વપરાય છે.”

(3) ‘પ્રેમ’ શબ્દ કયા શબ્દ ઉપરથી ઊતરી આવ્યો છે ?

જ. ‘પ્રેમ’ શબ્દ સંસ્કૃત ‘લૂખ્યતિ’ શબ્દ પરથી ઊતરી આવ્યો છે. જેનો અર્થ ‘તે ઈચ્છે છે’ તેવો થાય છે.

(4) ‘પ્રેમ’ શબ્દ કયા જર્મન શબ્દ પરથી આવેલો છે ?

જ. ‘પ્રેમ’ શબ્દ જર્મન શબ્દ ‘Lieben’ (લીબેન) પરથી આવેલો છે. જેનો અર્થ ‘ચાહવું’ થાય છે.

(5) સોરેન્સન અને મામના મતે પ્રેમ શબ્દ કયા અર્થમાં વપરાય છે ?

જ. સોરેન્સન અને મામના મતે પ્રેમ શબ્દ ચિરંતન સ્નેહના અર્થમાં વપરાય છે.

(6) લેહનર અને કુબે પ્રેમ પ્રત્યેના મનોવલણો ઉપર અસર કરતાં કયા કયા પરિબળો જણાવ્યાં છે ?

જ. લેહનર અને કુબે પ્રેમ પ્રત્યેના મનોવલણો ઉપર અસર કરતાં પરિબળો નીચે મુજબ દર્શાવ્યા છે :

1. મનોવૈજ્ઞાનિક પરિબળો
2. શારીરિક પરિબળો

(7) મનોજાતીય વિકાસના તબક્કાઓને મનોવિશ્લેષણની પરિભાષામાં કઈ રીતે દર્શાવાય છે ?

જ. મનોજાતીય વિકાસના તબક્કાઓને મનોવિશ્લેષણની પરિભાષામાં નીચે મુજબ દર્શાવાય છે :

1. સ્વપ્રેમ કે આત્મપ્રેમ
2. સજાતીય પ્રેમ
3. વિજાતીય પ્રેમ.

(8) રોમેન્ટિક પ્રેમમાં ક્યું તત્ત્વ પ્રબળ રીતે સંકળાયેલું હોય છે ?

જ. રોમેન્ટિક પ્રેમમાં સ્નેહ (affection-લગાવ) અને શારીરિક આકર્ષણનું તત્ત્વ પ્રબળ રીતે સંકળાયેલું હોય છે.

(9) રોમેન્ટિક પ્રેમની શરૂઆત શેના દ્વારા થઈ રહી છે ?

જ. રોમેન્ટિક પ્રેમની શરૂઆત નાટક, ચલચિત્રો, કાવ્યો, નવલકથા, ટેલિવિઝન, મોબાઈલ વગેરે સંદેશાવ્યવહારનો માધ્યમો દ્વારા થઈ રહી છે.

(10) બાર્બર રે. રોમેન્ટિક પ્રેમને કયા નામથી ઓળખાવે છે ?

જ. બાર્બર રે. રોમેન્ટિક પ્રેમને 'સ્વાદિષ્ટ ગાંડપણ' તરીકે ઓળખાવે છે.

(11) લેહનર અને કુબે જીવનસાથીની પસંદગીને અસર કરતાં કયા કયા પરિબળો દર્શાવે છે ?

જ. લેહનર અને કુબે જીવનસાથીની પસંદગીને અસર કરતા પરિબળો નીચે મુજબ દર્શાવે છે :

- (1) બહિર્લક્ષી પરિબળો
- (2) વ્યક્તિના અન્ય સાથેના સંબંધો
- (3) વ્યક્તિની જરૂરિયાતો અને ખાસિયતો
- (4) સોદાબાજી

(12) જીવનસાથીની પસંદગીમાં કઈ કઈ બાબતોનો સમાવેશ થાય છે ?

જ. જીવનસાથીની પસંદગીમાં વાતાવરણની વિશિષ્ટતા, સ્ત્રી-પુરુષની સંખ્યા, સામાજિક-આર્થિક પરિસ્થિતિ, જ્ઞાતિપ્રથા, રહેઠાણનો વિસ્તાર વગેરે બાબતોનો સમાવેશ થાય છે.

(13) આંતરવૈયક્તિક સંબંધો એટલે શું ?

જ. 'આંતરવૈયક્તિક સંબંધો એટલે વ્યક્તિના અન્ય સાથેના સંબંધો.

(14) આંતરવૈયક્તિક સંબંધોમાં કયા કયા સંબંધો મહત્વનો ભાગ ભજવે છે ?

જ. આંતરવૈયક્તિક સંબંધોમાં વ્યક્તિના મા-બાપ સાથેના ભાવાત્મક સંબંધો, વ્યક્તિના કુટુંબીજનો અને સગાવહાલાં સાથેના સંબંધો, મિત્રો સાથેનો સંબંધ વગેરે મહત્વનો ભાગ ભજવે છે.

(15) લગ્નની સોદાબાજીમાં કયા પાસાંની તુલનાત્મક કિંમત વિચારાય છે ?

જ. લગ્નની સોદાબાજીમાં આર્થિક, સામાજિક, કૌટુંબિક એમ બધાં પાસાંની તુલનાત્મક કિંમત વિચારાય છે.

• યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરો.

(1) "પ્રેમ શબ્દ ચિરંતન સ્નેહ (લગાવ) અને ટૂંકજીવી રોમેન્ટિક આકર્ષણ એમ બે અર્થમાં વપરાય છે." - આ વ્યાખ્યા કોણે આપી છે ?

- (a) સોરેન્સન અને મામ (b) લેહનર અને કુબે
(c) વેબસ્ટર (d) ગુડે

(2) 'પ્રેમ' શબ્દ 'લૂભ્યતિ' શબ્દ પરથી ઊતરી આવ્યો છે.

- (a) હિન્દી
(b) મરાઠી
(c) સંસ્કૃત
(d) એક પણ નહીં

- (3) 'પ્રેમ' શબ્દ શબ્દ 'Liben' (લીબેન) પરથી આવેલો છે.
 (a) ફ્રેન્ચ (b) જર્મન
 (c) ઈટાલીયન (d) ભારતીય
- (4) ના મતે પ્રેમ શબ્દ ચિરંતન સ્નેહના અર્થમાં વપરાય છે.
 (a) વેબસ્ટર (b) સોરેન્સન અને મામ
 (c) લેહનર અને કુબે (d) ગુડે
- (5) પ્રેમ છેતરામણો કે લોભામણો હોય છે.
 (a) રોમેન્ટિક (b) ચિરંતન સ્નેહ
 (c) દામ્પત્ય (d) એક પણ નહીં
- (6) મનોવિશ્લેષણની પરિભાષામાં 'શિશુઅવસ્થા'ના તબક્કાને કહેવામાં આવે છે.
 (a) વિજ્ઞાતીય પ્રેમ
 (b) સ્વપ્રેમ કે આત્મપ્રેમ
 (c) સજ્ઞાતીય પ્રેમ
 (d) રોમેન્ટિક પ્રેમ
- (7) મનોવિશ્લેષણની પરિભાષામાં 'સુષુપ્તાવસ્થા'ના તબક્કાને કહેવામાં આવે છે.
 (a) વિજ્ઞાતીય પ્રેમ (b) સ્વપ્રેમ
 (c) સજ્ઞાતીય પ્રેમ (d) રોમેન્ટિક પ્રેમ
- (8) મનોવિશ્લેષણની પરિભાષામાં 'પુષ્પાવસ્થા'ના તબક્કાનેનો તબક્કો કહેવામાં આવે છે.
 (a) વિજ્ઞાતીય પ્રેમ (b) સ્વપ્રેમ
 (c) સજ્ઞાતીય પ્રેમ (d) રોમેન્ટિક પ્રેમ

- (9) રોમેન્ટિક પ્રેમને 'સ્વાદિષ્ટ ગાંડપણ' તરીકે ઓળખાવે છે.
 (a) વેબસ્ટર (b) ગુડે
 (c) સોરેન્સન અને મામ (d) બાર્બર રે
- (10) પ્રેમમાં સ્નેહ અને શારીરિક આકર્ષણનું તત્વ પ્રબળ રીતે સંકળાયેલું હોય છે.
 (a) સ્વ (b) સજાતીય
 (c) રોમેન્ટિક (d) વિજાતીય
- (11) નામનો સંશોધક દર્શાવે છે કે જીવનસાથીની પસંદગીની પ્રક્રિયા સોદાંબાજી પર આધારિત છે.
 (a) ગુડે (b) લેહનર અને કુબે
 (c) વેબસ્ટર (d) હાર્વે

• ખાલી જગ્યા પૂરો :

- (1) 'પ્રેમ' શબ્દ જર્મન શબ્દ પરથી ઊતરી આવ્યો છે.
 (Liben / Milden)
- (2) કોના મતે પ્રેમના ચાર તત્ત્વો હોય છે.
 (એરિક્કોમ / ગુડે અને હાટે)
- (3) 'પ્રેમ'નો અભ્યાસક્રમ શહેરમાં ચાલુ થયો છે.
 (કોલકાતા / મુંબઈ / દિલ્હી)

